HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

למימרינהו בניחותא כי היכי דליקבלו מיניה אמר ר' אשי אנא לא שמיעא לי הא דרבה בר בר חנה וקיימתיה מסברא א"ר אבהו לעולם אל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו שהרי אדם גדול הטיל אימה יתירה בתוך ביתו והאכילוהו דבר גדול ומנו ר' חנינא בן גמליאל האכילוהו ס"ד א)השתא בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידם צדיקים עצמן לא כ"ש אלא בקשו להאכילו דבר גדול ומאי ניהו אבר מן החי שלח ליה מר עוקבא לר' אלעזר בני אדם העומדים עלי ובידי למסרם למלכות מהו שרטט וכתב ליה [1]אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי [א]אע"פ שרשע לנגדי אשמרה לפי מחסום שלח ליה קא מצערי לי טובא ולא מצינא דאיקום בהו שלח ליה [2]דום לה' והתחולל לו דום לה' והוא יפילם לך חללים חללים השכם והערב עליהן ב)לבהמ"ד והן כלין מאיליהן הדבר יצא מפי ר"א ונתנוהו לגניבא בקולר שלחו ליה למר עוקבא [ב]זמרא מנא לן דאסיר שרטט וכתב להו [3]אל תשמח ישראל אל גיל כעמים ולישלח להו מהכא [4]בשיר לא ישתו יין ימר שכר לשותיו ◦ אי מההוא ה"א ה"מ זמרא דמנא אבל דפומא שרי [ג]קמ"ל א"ל רב הונא בר נתן לרב אשי מאי דכתיב [5]קינה ודימונה ועדעדה א"ל ◦ מתוותא דארץ ישראל קחשיב א"ל אטו אנא לא ידענא דמתוותא דא"י קא חשיב אלא רב גביהא מארגיזא אמר בה טעמא כל שיש לו קנאה על חבירו ודומם שוכן עדי עד עושה לו דין א"ל אלא מעתה [6]צקלג ומדמנה וסנסנה הכי נמי א"ל אי הוה רב גביהא מבי ארגיזא הכא הוה אמר בה טעמא רב אחא מבי חוזאה אמר בה הכי כל מי שיש לו צעקת לגימא על חבירו ודומם שוכן בסנה עושה לו דין א"ל ריש גלותא לרב הונא כלילא מנא לן דאסור א"ל מדרבנן ג)דתנן [ד]בפולמוס של אספסיינוס גזרו על עטרות חתנים ועל האירוס אדהכי קם רב הונא לאפנויי א"ל רב חסדא קרא כתיב [7]כה אמר ה' אלהים הסר המצנפת והרם העטרה זאת לא זאת השפלה הגבה והגבוה השפיל וכי מה ענין מצנפת אצל עטרה אלא לומר לך בזמן שמצנפת בראש כ"ג עטרה בראש כל אדם נסתלקה מצנפת מראש כ"ג נסתלקה עטרה מראש כל אדם אדהכי אתא רב הונא אשכחינהו דהוי יתבי א"ל האלהים מדרבנן אלא חסדא שמך וחסדאין מילך רבינא אשכחיה למר בר רב אשי דהוה גדיל כלילא לברתיה א"ל לא סבר לה מר הסר המצנפת והרם העטרה א"ל דומיא דכ"ג בגברי אבל בנשי לא מאי זאת לא זאת דרש ר' עוירא זימנין א"ל משמיה דרב אמי וזימנין א"ל משמיה דרב אסי בשעה שאמר הקב"ה לישראל הסר המצנפת והרם העטרה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע זאת להן לישראל שהקדימו לפניך בסיני נעשה לנשמע אמר להן לא זאת להן לישראל שהשפילו את הגבוה והגביהו את השפל והעמידו צלם בהיכל דרש רב עוירא זימנין א"ל משמיה דרב אמי וזימנין א"ל משמיה דרב אסי מאי דכתיב [8]כה אמר ה' אם שלמים וכן רבים וכן נגוזו ועבר וגו' אם רואה אדם שמזונותיו מצומצמין יעשה מהן צדקה וכ"ש כשהן מרובין מאי וכן נגוזו ועבר תנא דבי ר' ישמעאל כל הגוזז מנכסיו ועושה מהן צדקה ניצל מדינה של גיהנם משל לשתי רחילות שהיו עוברות במים אחת גוזזה ואחת אינה גוזזה גוזזה עברה ושאינה גוזזה לא עברה

ועניתיך

בהמתן של צדיקים. בהכל שוחטין (חולין דף ה:): **אבר מן החי.** שנאבד מהם אבר מן השחוטה ומפני אימתו חתכו עבדיו אבר מן החי והביאו תחתיו שלא יבין: **העומדים עלי.** לחרף ולגדף: **ובידי למוסרן.** כח בידי להלשין עליהן: **לנגדי.** מריבני ומקניטני: **גניבא.** היה חולק עליו: **קולר.** שלשלת של ברזל שנותנין שם המוכתבים למלכות להריגה: **זמרא.** לשורר בבית המשתאות: **ימר שכר.** יהא מר: **דמנא.** כנור: **מארגיזא.** שם מקום: **קנאה.** כעס מחמת צער שצערו. קנאה הוא לשון שאדם מתעבר על ריבו או על ריב אחרים כמו קנא קנאתי (מלכים א יט) וכמו בקנאו את קנאתי (במדבר כה): **צעקת לגימא.** שגוזל ממנו ויורד לחייו לשערי מזונותיו: **כלילא.** היו עושין עטרות לחתנים יש של זהב וכסף צבועות ומצוירות בגפרית ומלח שקורין ניי"ל ויש של ורד והדס ד): **בפולמוס.** חיל שהעלה אספסיינוס קודם שבא טיטוס עליהם ה): **ועל האירוס.** מפרש בפרק בתרא דסוטה (ד' מט:) טבלא דחד פומא והוא זוג המקשקש ו): **רב חסדא.** תלמידו של רב הונא הוה ולא היה משיב בפניו וכי קם רב הונא אמר ליה רב חסדא לריש גלותא קרא כתיב: **מה ענין כו'.** והלא מצנפת מבגדי כהונה הוא: **האלהים מדרבנן.** אינו אסור אלא מדרבנן וקרא בעטרה של מלך מיירי שהיה מתנבא שתבטל הכהונה ויגלה צדקיהו בגולה: **וחסדאין מילך.** חסודים ונאים דבריך: **שלמים.** מלומלמים והכי קאמר קרא אם שלמים מזונותיך וכל שכן אם רבים: **וכן נגוזו ועבר.** הרי הן משולים לעוברים בנהר על ידי גזיזה שהגוזזה עוברת כך גוזז מהן לצדקה וירבו:

ועניתיך

השתא בהמתן של צדיקים כו'. אמר ר"ת דלא פריך אלא גבי מידי דאכילה ◦ דגנאי הוא לצדיק שאוכל דבר איסור ולהכי לא פריך גבי ר' ישמעאל שקרא והטה בפרק קמא דשבת (דף יב:) וגבי יהודה בן טבאי שהרג עד זומם (חגיגה דף טו:) ובההיא דפ"ב דכתובות (דף כח:) דהעלו עבד לכהונה על פיו לא גריס ליה ר"ת אע"פ שיש שם אכילת איסור תרומה לאשתו ולבניו שהן אסורין בתרומה מ"מ כיון שחכם עצמו אין נכשל באכילת איסור אין סברא להקשות ורב ירמיה בר אבא דאישתלי וטעים קודם הבדלה (פסחים דף קו:) אע"ג דאמר התם (דף קה.) דמיתתו באסכרה ובראש השנה (דף כא.) בסים תבשילא דבבלאי בצומא רבא דמערבא[א] אין דבר מגונה כל כך אכילה של היתרא בשעת האיסור ז): **והוא יפילם חללים.** בפ' בתרא דזבחים (דף קטו:) דרשי' דום בענין אחר גבי וידום אהרן (ויקרא י) אע"פ שהפיל לך חללים אתה דום: **השכם והערב** עליהן. דריש דום כמו דמדומי חמה (שבת דף קיח:)[ב] אע"ג דאמר בבבא קמא (דף נג.) המוסר דינו לשמים הוא נענש תחילה הא אמר ה"מ דאית ליה דינא בארעא[ג] אי נמי[ד] השכם עליהם לבית המדרש קאמר לעסוק בתורה[ה]: **זמרא** מנא לן דאסור. פי' בקונטרס לשורר בבית המשתאות וכן משמע מדקאמר ולישלח ליה מהכא בשיר לא ישתו יין ובפרק בתרא דסוטה (דף מח.) תנן משבטלה סנהדרין בטל שיר בבית המשתאות שנאמר בשיר לא ישתו יין[ו] וראוי להחמיר בכיוצא דההוא בירושלמי[ז] ח) דהוה קאים ודמיך בזמרא[ח] שמתענג ביותר[ט] ושיר של מצוה שרי כגון בשעת[י] חופה שעושין לשמח חתן וכלה: **עטרות** חתנים. פירש בקונטרס עטרה ממש[יא] ואין נראה דאמר עלה בפ"ב דסוטה (דף מט:) לא שנו אלא של ורד ושל הדס אבל של קנים ושל חילת מותר ואין דרך לעשות עטרה משל קנים[יב] אלא עטרות שעושים כעין כיפה[יג] ובראש כל אדם דקאמר לאו דווקא בראש ממש אלא למעלה מראש ובמס' מדות (ספ"ג דף לו.) דתנן העטרות שבחלונות פירשו נמי הגאונים כעין כיפות מוזהבות שעושין בחלונות ולא הויא כלילא ט) דדהבא כההיא דכמה אשה (שבת דף נט:) דקאמר נפוק כמה כלילי בנהרדעא ודווקא לחתנים אסרו דומיא דעטרות כלות דמפרש בסוטה (דף מט:) דהיא עיר של זהב ובפרק במה אשה (דף נז.) אמר לא תצא אשה בעיר של זהב מכלל דבחול שרי אלא דוקא חתנים וכלות אסרו משום שמחה יתירה כדאמרי' התם נמי (ב"ב ס:) זה אפר מקלה שבראש חתנים[יד]: **בזמן** שמצנפת בראש כהן גדול. דאותה של כהן הדיוט קרויה מגבעת כדכתיב (שמות כח) ועשית להם אבנטים ומגבעות ומפרש ריב"א משום דלכהן הדיוט לא היה ציץ והיתה גדולה קרויה מגבעת אבל של כ"ג היתה קטנה קרויה מצנפת[טו] מיהו אומר ר"י דאשכחן בלשון הגמרא דקרי נמי מצנפת לשל הדיוט בפרק בראשונה ביומא (דף כה.) דאמר נוטל מצנפת של אחד מהן ואפילו היו שוות[טז] נקט הכא[יז] בראש כ"ג לפי שאין אסור אלא לחתנים י) כדמפרש כעין כ"ג שהוא ראש ושר בישראל יא):

הכי

מסורת הש"ס

א) חולין ז. [ה: ו. יבמות צט: כתובות כח:], ב) [ע' מהרש"א בחדושי הלכות מ"ש בתוס' ד"ה השכם], ג) סוטה מט., ד) בס"א: ויש של הדס, ה) [לקמן נו. נו:], ו) ברש"י סוטה נוסף: לשיר בבית המשתאות, ז) [וע"ע תוס' שבת יב: ד"ה ר' נתן ותוס' חולין ה: ד"ה לדיקים ותוס' פסחים קו: ד"ה אישתלי ותוס' יבמות צט: ד"ה ס"ד השתא], ח) [מגילה פ"ג ה"ב], ט) נ"ל כלילא דהבא כההיא. רש"ש, י) נ"ל כדפרישת (לעיל ד"ה עטרות). רש"ש, יא) [וע"ע תוס' יומא כה. ד"ה נוטל ותוס' סוכה ה. ד"ה ואל יוכיח],

◆

גליון הש"ס

גמ' אי מההוא הוה אמינא הנ"מ זמרא דמנא. ע' חגיגה דף טו ע"ב ברש"י ד"ה זמרא: שם מתוותא דא"י. ע' עירובין דף כא ע"א תד"ה אחוי ליה: תוס' ד"ה השתא בהמתן וכו' דגנאי הוא לצדיק. ע' מהריק"ש בהגהותיו ריש טוי"ד:

◆

לעזי רש"י

ניי"ל [ניאי"ל]. תצריב שחור (ציור שחור באמצעות חומר כימי החורט את הכלי).

◆

מוסף רש"י

בהמתן של צדיקים. חמורו של רבי פנחס בן יאיר (יבמות צט:). **אין הקב"ה מביא תקלה על ידם.** שתאכל הבהמה דבר האסור לה (חולין ה:). **בפולמוס של אספסיינוס.** חיל שהביא אספסיינוס על ירושלים (סוטה מט.).

◆

מוסף תוספות

א. ולא פריך עלייהו ומה בהמתן של צדיקים, י"ל. תוס' הרא"ש שבת יב: ד"ה ר' נתן. ב. שבשחרית וערבית וכו' [ו]על תפלה הוא רומז, ולשון 'ביהמ"ד' האמור בו לפי שרוב תפלותיהם בבית המדרש היו. מאירי. ועי' מהרש"א. ג. והכא לא הוה לי' דינא בארעא. תוס' הרא"ש. ד. לא היה מוסר דין עליהם, אלא. תוס' הרא"ש. ה. מתוך זה יהיו כלין. תוס' הרא"ש. ו. אלמא לא נאסר אלא שיר של בית המשתאות. ר"ן. ז. מר עוקבא שלח כתב לריש גלותא. ר"ן. ח. אל תשמח בעמים אל גיל, כלומר כשהיה שוכב וקם היו מזמרין לפניו. ר"ן. ט. ושלח לו שאין לעשות כן. ר"ן. י. סעוד[ת]. תוס' הרא"ש. יא. שמניחין על ראשו של אדם. תוס' הרא"ש. יב. להשים בראשו של אדם. תוס' הרא"ש. יג. והיא כמין קרייתא דמנמנמא בה כלתא. תוס' הרא"ש. יד. שבמקום גילה שם תהא רעדה על חרבן הבית היינו דכתיב 'אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי'. רמב"ן. טו. כדכתיב גבי אהרן 'ומצנפת בד יצנוף', 'ונתת המצנפת'. תוס' הרא"ש. טז. של כה"ג ושל כהן הדיוט, מ"מ. תוס' הרא"ש. יז. בזמן שמצנפת. תוס' הרא"ש.

עין משפט נר מצוה

כה א מיי' פ"ח מהל' חובל ומזיק הל"ט טוש"ע חו"מ סי' שפח סעי' ה [וסעי' ט יב]:

כו ב ג מיי' פ"ה מהל' תענית הל' יד סמג עשין מד"ס ג טור ש"ע או"ח סי' תקס סעיף ג [וברב אלפס ברכות פ"ה דף כא: וברא"ש שם סימן א]:

כז ד מיי' שם הלט"ו טוש"ע שם סעי' ד:

◆

תורה אור השלם

1. אָמַרְתִּי אֶשְׁמְרָה דְרָכַי מֵחֲטוֹא בִלְשׁוֹנִי אֶשְׁמְרָה לְפִי מַחְסוֹם בְּעֹד רָשָׁע לְנֶגְדִּי: תהלים לט ב
2. דּוֹם לַייָ וְהִתְחוֹלֵל לוֹ אַל תִּתְחַר בְּמַצְלִיחַ דַּרְכּוֹ בְּאִישׁ עֹשֶׂה מְזִמּוֹת: תהלים לז ז
3. אַל תִּשְׂמַח יִשְׂרָאֵל אֶל גִּיל כָּעַמִּים כִּי זָנִיתָ מֵעַל אֱלֹהֶיךָ אָהַבְתָּ אֶתְנָן עַל כָּל גָּרְנוֹת דָּגָן: הושע ט א
4. בַּשִּׁיר לֹא יִשְׁתּוּ יָיִן יֵמַר שֵׁכָר לְשֹׁתָיו: ישעיהו כד ט
5. וְקִינָה וְדִימוֹנָה וְעַדְעָדָה: יהושע טו כב
6. וְצִקְלַג וּמַדְמַנָּה וְסַנְסַנָּה: יהושע טו לא
7. כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְיָ הָסִיר הַמִּצְנֶפֶת וְהָרִים הָעֲטָרָה זֹאת לֹא זֹאת הַשָּׁפָלָה הַגְבֵּהַ וְהַגָּבֹהַ הַשְׁפִּיל: יחזקאל כא לא
8. כֹּה אָמַר יְיָ אִם שְׁלֵמִים וְכֵן רַבִּים וְכֵן נָגֹזּוּ וְעָבָר וְעִנִּתִךְ לֹא אֲעַנֵּךְ עוֹד: נחום א יב

◆

פסקי רי"ד

שלח מר עוקבא לר' אלעזר בני אדם העומדי' עלי ויש כח בידי למוסרן למלכות מהו. שרטט וכתב לו אשמרה דרכי מחטוא בלשוני אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי אע"פ שרשע לנגדי אשמרה לפי מחסום שלח ליה קמצערן לי טובא ולא מצינא למיקם בהו שלח ליה דום לה' והתחולל לו דום לה' והוא יפילם חללים חללים השכם והערב לבית המדרש והן כלין מאליהן א"ר יצחק שתים כותבי' ג' אין כותבי' במתניתא תנא ג' כותבי' ד' אין כותבי'. פי' ג' תיבות [כותבין] בלא שרטוט ארבע [אין] כותבין שלח ליה למר עוקבא זמרא מנא לן דאסור פי' לשורר ולזמר בבית המשתאות שרטט וכתב אל תשמח ישראל אל גיל בעמים פי' לא שנא בפה לא שנא ביד א"ל ריש גלותא לרב הונא כלילא מנא לן דאסור פי' היו עושים לחתנים עטרות של זהב ושל כסף צבועות ומצויירין בגפרית ומלח שקורי' ניי"ל א"ל רב חסדא קרא כתיב כה אמר ה' הסר המצנפת והרם העטרה וגו' מה ענין מצנפת אצל עטרה אלא לומר לך בזמן שהמצנפת בראש כהן גדול עטרה בראש כל אדם נסתלקה מצנפת מראש כ"ג נסתלקה עטרה מראש כל אדם: רבינא אשכחיה למר בר רב אשי דקא גדיל כלילא לברתיה א"ל לא סבר מר הסר המצנפת והרם העטרה א"ל דומיא דכ"ג בגברי ואי קשיא והא תנן בשלהי פרק בתרא דסוטה (מט.) בפולמוס של טיטוס גזרו על עטרות של כלה אלמא שתי גזירות היו בפולמוס הראשון של אספסינוס גזרו על עטרו' של חתנים ובפולמוס אחרון של טיטוס גזרו גם על עטרות הכלה י"ל שאין פתרון עטרות הכלה כעטרות חתנים דהכי אמרינן גבי עטרות חתנים לא שנו אלא של מלח וגפרית אבל של ורד ושל הדס מותר ושמואל אמר אף של ורד ושל הדס אסור אבל עושה הוא של קנים ושל חלף ולוי אמר אף של קנים ושל חלף אסור וגבי עטרות הכלה אמרינן אמר רבה בר בר חנה נמי הכי תניא איזהו עטרות הכלה עיר של זהב אבל עושה היא כיפה של מלח אלמא דוקא עיר של זהב נאסר לכלה אבל שאר עטרות מותר ולחתנים